

An, et qualiter teneatur dominus de necessaria cura, et alimentis providere famulo ægrotanti? Resp. Dominum non teneri ad magnas, sed tenues duntaxat expensas pro cura ægroti famuli, ratione famulatus. Ita cum communi Bartolus, in l. *Si cum dotem*, § *Sui autem*, ff. *Solutio matrim.* et in l. *In rebus comm.* Sylvester, § *Familia*, n. 4, et alii. Ratio est, quia cum ratione famulatus præstet ei competens salarium, ut supponitur, intuitu ejusdem ad magnas expensas adstringendus non videtur. Quamvis valde laudabile sit, si dominus bene habens pro cura famuli expensas subministret.

26. *Bene vero qua proximi. Pauper potest implorare judicem ecclesiasticum contra quemvis divitem, ut sibi subveniatur.* — Dicitur notanter ratione famulatus; quia ut proximo, etiam per majores expensas succurrere debet, si habet, et famulus pauper est. Sylvester, loc. cit. ubi addit, posse ægrotum famulum contra dominum, item etiam contra quemvis alium divitem implorare officium judicis saltem ecclesiastici, ut sibi ægroti, et pauperi subveniatur, arg. can. *Sicut*, 8, dist. 47, et ibi Glossa, § *Esuriendum*, id probans ex c. *Ad Apostolicam*, de *Simon*. Ratio patet, quia quivis tenetur pauperi in extrema, et gravi necessitate constituto subvenire de superfluis naturæ, vel status, prout amplius theologi.

27. *De mercede famuli ægroti. Remissive.* — Num autem, et qualiter teneatur dominus famulo ægrotanti pro tempore infirmitatis salarium, seu mercedem dare, habes lib. III, tit. XVIII, de *Locato, et conducto*, § 4, n. 99. (ADNOTATIO XXIII.)

TITULUS XII.

De homicidio voluntario, et casuali.

1. *Ratio ordinis.* — Quamvis alias prius de genere, quam de specie tractari soleat, tamen hic agitur de homicidio in genere, postquam propter criminis atrocitatem in præcedentibus titulis jam actum fuit de quibusdam homicidiis in specie, parricidii videlicet, et expositione infantium.

§ I.

DE NATURA, ET DIVISIONE HOMICIDII.

2. *Homicidium et pauperies, quid?* — Quæ-

ritur I. Quid, et quotuplex sit homicidium? Resp. I. Homicidium (sic dictum quasi cædes hominis, l. *Ita vulneratus*, 51, ff. a *Lege Aquil.* can. *Si homicidium*, 41, cau. 23, q. 8) est violenta exanimatio, seu occisio hominis ab homine facta. Ita in re communis, arg. cit. can. *Si homicidium*. Dicitur autem notanter ab homine; quia si homo a fera vel bruto necatur, proprie homicidium non dicitur, sed pauperies, per Rubr. et Text. *Instit.* et ff. *Si quadrupes pauperiem*, etc. Cæterum non refert, cujus ætatis, sexus, aut conditionis sit, qui occiditur; cujusvis enim occisio ab homine facta, verum est homicidium, l. 1, § 2, ff. et l. *Si quis*, 8, c. ad *Leg. Cornel. de Sicar.* ita ut etiam partus animati in utero adhuc existentis occisio, homicidium dicatur, l. *Necare*, 4, ff. de *Agnosc. lib.* et pœnis homicidii subjaceat, cit. l. *Si quis*, 8, c. ad *Leg. Cornel. de Sicar.* et dictum est supra.

3. *Homicidium aliud est voluntarium, et quidem directe, vel indirecte.* — Resp. II. Homicidium prima, et principali sua divisione communiter, præsertim a canonistis dividitur in voluntarium, et casuale, uti patet ex rubrica præsentis tituli. Voluntarium aliud est directe, aut indirecte tale. Homicidium directe voluntarium est, quod vere per se, ac directe intenditur, ut si quis animo et intentione occidendi hominem gladio transfigit, aut sclopeto trajicit illum. Indirecte, seu in causa voluntarium est, dum quis mortem alterius non intendit quidem, voluntarie tamen ponit talem causam, vel facit aliquid, ex quo mortem moraliter recte secuturam prævidet, ut si quis graviter percutiat, aut pedibus calcet prægnantem feminam et inde sequatur abortus; vel si in locum hominibus valde frequentatum exploditur sclopetum, et inde homo occiditur. Valensis, h. t. n. 2, cum communi.

4. *Aliud casuale?* — Homicidium casuale est, quod nec directe nec indirecte intenditur, sed præter omnem intentionem casu et fortuito accidit. Nam casus est causa agens præter intentionem secundum Aristotelem 2 *Physic.* ut si quis putans, sclopetum non esse oneratum, explodit ipsam, et explodendo præter omnem intentionem aliud occidit.

5. *Aliud justum et licitum (quod etiam necessarium dicitur) aliud illicitum, seu injustum et dolosum.* — Homicidium voluntarium subdividitur in licitum seu justum, et illicitum

seu injustum. Homicidium licitum seu justum (quod etiam homicidium necessarium a legistis communiter vocari solet) illud est, quod vel pro necessaria sui defensione servato moderamine inculpatae tutelæ, vel ex voluntate, aut præcepto superioris jus gladii habentis, vel jubente lege, consequenter etiam necessario, et vel inde juste ac licite fit. Homicidium e contra illicitum, seu injustum (quod etiam homicidium in specie, et homicidium dolosum nuncupatur) est, quod contra divinam, vel naturalem, vel humanam aliquam legem prohibentem animo et intentione occidendi malitiose fit.

6. *Illicitum varie subdividitur.* — Homicidium hoc illicitum et dolosum varias adhuc sub se species habet. Nam aliud est simplex, aliud qualificatum; et hoc aliud deliberatum, seu præmeditatum. Aliud ex insidiis; aliud proditorium; aliud assassinum; aliud sacrilegum; aliud parricidium; aliud veneficum.

7. *Aliud namque est simplex.* — Homicidium simplex est, quod contingit absque speciali aliqua mala qualitate et circumstantia, in rixa temere exorta, vel ex subito iræ impetu cum advertentia tamen rationis.

8. *Aliud qualificatum.* — Qualificatum est, quod circa modum occidendi locum, vel personam, specialem aliquam malam circumstantiam, vel qualitatem annexam habet: talia homicidia sunt.

9. *Idque aliud proditorium, aliud assassinum.* — Homicidium proditorium, et homicidium assassinum, de quorum natura, et effectu fuse diximus supra lib. III, tit. XLIX, de *Immunitat. ecclesiast.* § 7.

10. *Aliud sacrilegum.* — Homicidium sacrilegum est, cum quis personam sacram, puta sacerdotem, religiosum, vel profanam in loco sacro occidit.

11. *Aliud parricidium.* — Homicidium parricidium, si quis videlicet parentes, liberos, aut sanguine junctos occidit, juxta dicta supra tit. X, n. 2.

12. *Aliud veneficum.* — Homicidium veneficum, seu veneficium est, si quis venenum causa occidendi dat, vel propinat, eoque occidit.

13. *Aliud ex insidiis.* — Homicidium ex insidiis, dum quis scilicet inimicum suum occulte in certo loco exspectat, et nil exspectantem, nil prævidentem subito ex improvviso occidit.

14. *Omne homicidium deliberatum, et præ-*

meditatum est etiam homicidium qualificatum.

— Tandem tale qualificatum homicidium est, et dici potest omne homicidium deliberatum seu præmeditatum, quod videlicet sedato jam iracundiæ calore, plena animi deliberatione prævia, seu vere præmeditate fit. De quibus omnibus amplius criminalistæ. Hic sufficiat naturam illorum breviter adduxisse, quia pro diversitate illorum, diversæ sunt, atque exasperantur, et temperantur pœnæ, prout partim ex dictis jam constat, partim ex dicendis patebit.

15. *Homicidium casuale, aliud est culpabile seu culposum; aliud mere casuale et inculposum.* — Homicidium casuale pariter subdividitur in culpabile, seu culposum, et mere casuale, seu inculposum. Illud est, quod quidem præter omnem voluntatem, aliqua tamen interveniente culpa fit: ut si quis dat operam rei illicitæ, ex qua mors alterius sequitur; etsi ad eam evitandam, operans, omnem adhibuerit diligentiam: vel si quis dat operam rei licitæ tali cum negligentia, aut imperitia, ut mors exinde alterius proveniat. Vide Carpz. *prax. crim.* q. 27, num. 8. Mere Casuale, seu inculposum (quod propriissime casuale est) dicitur, quod prorsus inopinato et fortuito, penitus nulla culpa et nullo dolo interveniente contingit.

§ II.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO ILLICITO, SEU INJUSTO, ET PŒNIS ILLIUS: UBI DE INJUSTA VULNERATIONE ET MUTILATIONE PŒNISQUE ILLIUS.

16. *Homicidii voluntarii injusti pœna est mors, tam de lege divina.* — Quæritur I. Quæ sit pœna homicidii voluntarii injusti? Resp. I. Quodvis homicidium injustum lege divina, et humana civili pœnam mortis secum trahit. Communis ac certa, et quidem de lege divina constat tam ex Antiquo, quam Novo Testamento; nam Genes. cap. ix, § 6, dicitur: Quicumque effuderit humanum sanguinem, effundetur sanguis illius: et Levit. cap. xxiv, § 17, qui percusserit, et occiderit hominem, morte moriatur. Dein Matth. cap. xxvi, § 52. Omnes, qui gladium acceperint, eoque percusserint, gladium peribunt: et Apocalyps. c. xiii, § 10, qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

17. *Quam civili humana.* — De lege civili patet ex § *Item lex Cornelia 5. Institut. de Public.* juncta, l. un. § *Et merito*, C. de